

ІВАН ЛИСЯК – РУДНИЦЬКИЙ (1919 – 1984)

Іван Лисяк-Рудницький – визначний канадський історик, українець за походженням, залишив після себе значну наукову спадщину, яка нараховує 245 позицій. Інший визначний сучасний історик Омелян Пріцак писав, що І.Лисяк-Рудницький "не був за своєю природою кабінетним ученим. Якби він міг жити і творити у структурі незалежної української держави, він без сумніву був би провідним науково-публіцистичним есеїстом, організатором культурно-політичних імпрез та амбасадором української інтелектуальної творчості". Та, незважаючи на відірваність від Батьківщини, Іван Лисяк Рудницький ніколи не забував про Україну. Саме їй присвячена переважна більшість його наукових праць.

І.Лисяк-Рудницький не написав великих за обсягом праць, його історичні есе і нариси не перевищують 50 сторінок. Це, перш за все, історичні есе про Михайла Чайковського, Іполіта Терлецького, Францішека Терлецького, Михайла Драгоманова, В'ячеслава Липинського, Осипа Назарука, Івана Франка, Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Сергія Мазлаха, Василя Шахрая, Дмитра Донцова, Миколу Хвильового.

На думку О.Пріцака, вибрані проблеми, які досліджував І.Лисяк-Рудницький, можна звести до дев'яти, а саме:

" 1. Концепція та проблеми "історичних" та "неісторичних" націй; 2. Інтелектуальні початки нової України та структура української історії 19 ст.; 3. Проблема інтелігенції та інтелектуального розвитку в Україні 19-20 ст.; 4. Галичина під володінням Габсбургів та її внесок в українські змагання за державність; 5. Українська революція 1917-1921 рр. та Четвертий Універсал на тлі історії української політичної думки, або автономія чи самостійність; 6. Україна в радянській системі; 7. Міжвоєнний галицько-український націоналізм; 8. Українці та їхні найближчі сусіди поляки та росіяни; 9. 1848 рік у Галичині: оцінка політичних памфлетів".

У 1994 році Київське видавництво "Основи" і Інститут державного управління та місцевого самоврядування при Кабінеті Міністрів України видали двотомник Івана Лисяка-Рудницького "Історичні есе", до якого увійшли основні праці відомого зарубіжного дослідника історії України. На сторінках цієї великої за обсягом праці (II27 с.), вчений не залишив поза своєю увагою історію Закарпаття, зокрема Карпатської України.

Перші праці І Лисяка-Рудницького про Карпатську Україну з'явилися вже в 1939 році. Відразу по свіжих слідах трагедії Карпатської України, 30 березня 1939 р., часопис "Нація в Поході" (Ч.3) опублікував його статтю "Карпатській Україні". За нею послідували статті "Легітимізм і українська молодь" // Нація в Поході. - 1939. - Ч.5. - 29 квітня. - С.7-10; "Державний провід України" // Там же. - 1939. - Ч.9. - 30 червня. - С.1-2.

Студіюючи історію в Колумбійському університеті протягом 1951-1953 років, І.Лисяк-Рудницький збирав матеріали для великої за обсягом праці про Карпатську Україну, однак так і не встиг її завершити. Зате він опублікував змістовну статтю "Карпатська Україна: народ у пошуках своєї ідентичності" (Історичні есе. - Т.1. - К., 1994. - С.451-470). Автор дав оцінку монографії П.Р.Магочія "Формування національної ідентичності: Підкарпатська Русь. 1848-1948", охарактеризував русофільський, русофільський та український напрями в суспільно-політичному житті міжвоєнного Закарпаття, динаміку націотворчих процесів у краї тощо.

На думку І.Лисяка-Рудницького, "пошуки закарпатськими русинами своєї національної ідентичності досягли найвищої точки у 1938-1939 рр., коли їхній край, офіційно перейменований на Карпатську Україну, здобув автономну державність у складі сфедералізованої Чехословаччини. Карпатська Україна, як автономна, а згодом самостійна держава, проіснувала всього п'ять місяців. Однак, незважаючи на це, як писав вчений, "короткий період автономії мав один тривкий і необоротний ефект: народні

маси на Закарпатті перейнялися українською національною свідомістю". Якщо ряд сучасних і зарубіжних дослідників звинувачують А.Волошина в тому, що він послав юнаків на вірну смерть, то Іван Лисяк-Рудницький відзначав: "...не буде перебільшенням сказати, що це "хрещення вогнем" остаточно скріпило українську національну ідентичність цього краю". Піддаючи критиці працю П.Р.Магочія, історик однозначно констатує: "Магочі не зміг оцінити вирішального значення подій 1938-1939 рр. для формування національної ідентичності...Таку хибну інтерпретацію можна порівняти з відображенням у викривленому дзеркалі: усі предмети на місці, але їхні пропорції спотворені". З такими думками відомого вченого важко не погодитися.